

Overheden gaan nog steeds geforceerd om met de aanbestedingsregels voor architectuuropdrachten, zo constateert het Steunpunt voor architectuuropdrachten. Een promotie-onderzoek bevestigt dit. Moeizame aanbestedingen leiden tot juridische conflicten en negatieve publiciteit.

Selectie architecten mag minder krampachtig

verschenen in Binnenlands Bestuur, 27 augustus 2010
copyright Carien Overdijk

Regelmatig zijn er omstreden aanbestedingen voor architectuur, zoals die voor het Stadskantoor van Rotterdam of een bibliotheek in Utrecht. Toch verbetert de praktijk, zo constateert het Steunpunt Architectuuropdrachten en Ontwerpwedstrijden, dat is ondergebracht bij Architectuur Lokaal. Overheden hanteren soepeler financiële eisen bij de selectie. De gunningen zijn bovendien verdeeld over meer ontwerpbureaus. De gestelde ervaringseisen zijn vaak nog wel irreëel. 'Zoals een vraag om referenties van energieneutrale scholen die je hebt opgeleverd', aldus Michel Geertse van het Steunpunt. 'Terwijl op dat moment de eerste CO2-neutrale school in Nederland nog niet eens af was.'

Het totaal aantal overheidsaanbestedingen voor of met architectuur lijkt in 2010 wel op peil te blijven, ondanks de gemeentelijke bestuurswisselingen en de crisis. In 2009 waren er 188 aanbestedingen voor architectendiensten, in de eerste helft van 2010 waren het er al ruim honderd. Het aandeel architectuuropdrachten loopt echter snel terug, terwijl het aandeel integrale bouwopdrachten met een ontwerpcomponent evenredig toeneemt. Bij dit type bouwopdrachten wordt een project via één contract aanbesteed, met inbegrip van ontwerp, planvoorbereiding, bouw, financiering en soms ook, na oplevering, beheer en onderhoud.

De toename van dit soort 'geïntegreerde contracten' is bewust beleid, zo verklaart besliskundig onderzoeker Leentje Volker desgevraagd. 'Het is efficiënter voor de opdrachtgever. Maar die moet zijn eisen dan wel anders formuleren, om tijdens het ontwikkelproces nog voldoende invloed te kunnen uitoefenen.'

transparantie

Volker promoveerde deze week aan de TU Delft op het onderzoek *Deciding about design quality*. Het proefschrift is een van de eerste wetenschappelijke onderzoeken naar de toepassing van de Europese aanbestedingsregels op architectuur.

'Een architectenselectie is een complex, multidisciplinair proces', licht de onderzoekster toe. 'Bestuurders hebben er bovendien weinig ervaring mee.'

Daardoor overheerst de angst om teveel inschrijvingen aan te trekken of om wegens overtreding van de spelregels voor de rechter te belanden.' Het gevolg is een overdaad aan kwantitatieve criteria, die soms nog verloochend worden ook. 'Het komt voor dat bijna alle inschrijvers tien procent te duur uitkomen, en dat de opdrachtgever de procedure dan toch met die deelnemers voortzet. Niet fair tegenover degene die om budgettaire redenen zijn plan heeft omgegooid.'

Volker pleit voor meer transparantie. 'Maak je getalsmatige criteria niet té dwingend. Geef aan hoe zwaar de ontwerp kwaliteit weegt. En beschrijf in je jury-oordeel de sterke én zwakke kanten van het winnende plan, wees open over je afwegingen.'

Volker stelde vast dat opdrachtgevers van de rechter vaak gelijk krijgen wanneer ze, met hulp van vakexperts, dit soort transparantie betrachten.

‘Ik heb verschillende gevallen gezien waarin de rechter een brede samenstelling van de jury, met voldoende onafhankelijke experts die hun argumenten onderling hebben afgewogen, zwaarder liet wegen dan de meetbare objectiviteit van de jury-uitspraak. Ook al voldoet het eindoordeel van de jury dan niet helemaal aan de beslissingsmatrix, het oordeel van zo’n vakkundige jury, en een bewezen intentie van objectiviteit geeft dan kennelijk de doorslag.’

holistisch

De procedure kan ook beter, oordeelt Volker. In haar proefschrift geeft ze hiervoor vijftien aanbevelingen. Zo moet een ‘holistisch’ oordeel van de jury toelaatbaar zijn, met schijnbaar tegenstrijdige uitspraken, omdat een subjectief oordeel over de ontwerp kwaliteit zich in een vroeg stadium moeilijk laat verenigen met economische of politieke eisen.

Mede vanwege een eventuele juridische toets pleit Volker voor één beter gekwalificeerd, multidisciplinair selectieteam, dat zowel de selectiefase doorloopt als de gunningsfase. ‘Wethouders schromen vaak om voldoende experts aan te trekken, omdat ze de controle willen behouden. Ze moeten het jurywerk natuurlijk ook niet delegeren, maar zich er juist in verdiepen. Minstens één wethouder moet zitting nemen in het team. Je bouwt voor grote bedragen, dan moet je ook tijd investeren in zo’n commissie. Om je rol ten opzichte van de experts te verduidelijken kun je voor jezelf een politiek vetorecht in de gunningsfase opeisen. Dat is vooral pro forma, maar zo blij je als opdrachtgever *in charge*.’

pak papier

Minister Huizinga besloot eind juli om het Steunpunt Architectuuropdrachten, dat sinds 1997 over aanbestedingen informeert en adviseert, tenminste tot eind 2012 te continueren. In de brief hierover aan de Kamer doet zij aanvullende voorstellen om de aanbestedingspraktijk verder te verbeteren, in samenhang met de aankomende nieuwe Aanbestedingswet.

De nieuwe wet zal de selectiefase vereenvoudigen, verwacht Geertse van het Steunpunt. ‘Nu is meestal een pak papier vereist: referentieprojecten, certificaten, polissen, lidmaatschapsbewijzen, een gedrags- en een accountantsverklaring, noem maar op’, vertelt hij. ‘Dat is zo tijdrovend, dat gerenommeerde bureaus zich volledig dreigen terug te trekken uit het circuit. Wij hameren erop dat opdrachtgevers in de eerste fase kunnen volstaan met een eigen verklaring van de ontwerp bureaus. Pas ná selectie van de kandidaten kun je om alle bewijsmiddelen vragen.’